

Egna dräkten är ett måste för dagens folkdansare

Den egna dräkten är ett måste för dagens folkdansare. Utan den får ingen vara med på en uppvisning vare sig i TV eller lokala sammanhang. Hemsömmerskor och folkdansarna själva svarar för nyproduktionen, men det är svårt att få tag i exakta kopior av alla de tyger, band, spetsar och broderier som behövs för en enda dräkt. Sju av tio besökare på Nordiska museets textilavdelning kommer för att studera folkdräkterna. Många av dem är dansare med penna och antecknings- eller skissblock i högsta hugg.

När gamla ting och klenoder plockas fram till en ny aktualitet, dammas av och reproduceras uppstår ofta förenklingar och schematiseringar som ibland sprider ett falskt sken över en epok eller kultur.

Folkdräkterna var inte en uniform inom ett visst härad eller socken. En viss ram fanns, men detaljer och utsmyckning kunde växla från dräkt till dräkt. Vi har exempelvis jämfört hättor från samma dräkttyp och funnit att samtliga spetsar var knypplade i olika mönster, berättar intendent Ingrid Bergman på Nordiska museet som nyligen gjort en licentiatavhandling i ämnet.

Samma fenomen gäller randningen i tygerna, bandkompositionen och broderierna.

Att vi numera ofta ser identiskt lika dräkter beror på vårt moderna produktionssystem som säger att man måste tillverka ett visst antal meter av ett tyg för att det skall löna sig. Även om Hemsjöden, som har hand om största delen av tygproduktionen, fortfarande arbetar med växfärger och enligt gamla traditioner blir det alltså en mängd lika tygstycken som kommer ut i marknaden. Och därmed lika dräkter. Något som inte inträffade då varje hushåll vävde sina egna tyger.

Status då och nu

Status i folkdräkterna på 1600- och 1700-talen var en fråga om rang och ordning och förmögenhet. Där fanns bestämmelser på att storbonden fick ha ett brett bälte medan mindre bemedlade bönder endast tilläts ett smalare.

På många håll fanns sockenstämmobeslut på att tjänstefolk och andra med lägre ställning i bondesamhället inte fick bära dyrbara tyger och statussymboler som exempelvis en fint smyckad kapp.

När nu dräkterna tillsammans med folkmusiken och dansen upplever en renässans kan inte bältet längre berättas om huruvida bäraren är storbonde eller inte, men dessa för länge sedan hävda beslut om sociala kännetecken betyder inte att dagens folkdräkter går fria från statusänkandet.

Många av dagens folkdansare reser runt på auktioner och gårdar för att få tag på autentiska delar, exempelvis smycken, kappar, bälten, band... av gamla folkdräkter. På 1600- och 1700-talen var de fina smyckena av silver. Dessa klenoder jagas nu av våra folkdansare. Att ha nysgjorda kopior är inte fint.

Från far till sonson

I den gamla bondekulturen var dräkterna en investering.

Högtidsdräkterna värdades noggrant och följde ofta en människas livet ut. De gamla skinnbyxorna kunde gå i arv från far till sonson.

Brudklänningarna var i all-

Leksandsdräkt från 1850. Målning av Per Södermark.

mänhet de mest påkostade. Till dem lånades hela släktens smycken. Bruden pryddes för att visa att familjen var välbärgad.

De folkdräkter som nu virvlar runt på dansbanor och i TV-rutan är kopior av böndernas festkläder. På museer dominerar också festkläderna. Eftersom dessa dräkter vårdades och sparades som klenoder finns de ännu bevarade i många bondehem. De enklare

dräkterna klipptes däremot sönder, man sårade bort varpen av lin, tog till vara ylet som man blandade med vatten och lut för att sedan karda och använda igen. Kläder av dylika material har försvunnit under årens lopp.

Att i dag skaffa sig en folkdräkt kostar minst 400 kr. Då räknar vi bara tygkostnaden. De olika länens hemsjödsföreningar har material, men den stora efterfrågan som varit på senare tid har gjort att man inte hunnit få fram tillräckliga mängder för vissa dräkter. Hemsjödsföreningarna ger också tips på någon sömmerska eller skräddare som är specialiserad på området.

— Det är dyrt men man kan ju se dräkten som en investering även i våra dagar. Den lär

inte bli omodern och man har ett festplagg livet ut, säger en folkdansare.

Skall det vara riktigt bör den unga flickan dock skaffa bl.a. en ny hätta när hon gifter sig. Enligt sed bar nämligen ogifta kvinnor utslaget här medan gifta band upp och helt dolde håret. Det gav två olika typer på hättor och var dessutom ett socialt igenkänningstecken.

Många TV-tittare och åskådare vid uppvisningar undrar säkert varför man ibland ser

lag med enhetliga dräkter, ibland lag där nästan varje dansare har olika dräkter. Förklaringen är helt enkelt att även dagens folkdansare försöker bevara sin familjs traditioner och välja dräkt från den ort familjen kommer ifrån. Detta gör storstädernas lag till en brokig samling med dräkter från Skåne till Härjedalen medan vissa bygder i landsorten fortfarande kan ställa upp med ett enhetligt lag.

LENA HÖGARDH

Tre hälsingeflickor i dräkter från olika socknar. Flickan t. v. bär Hanebo-dräkt, flickan i mitten har dräkt från Alfta och flickan t. h. är klädd i Bolnäs-dräkten. (Fotografiet tillhör Nordiska museets samlingar.)